

Meta Kušar: *Ljubljana* (spremni esej Cvetka Hedžet Tóth). Ljubljana: Cankarjeva založba, 2004.

Nova knjiga pesmi Mete Kušar z naslovom *Ljubljana* je zgrajena iz besed, ki v mavrični mozaik zbirajo spomine na mesto, v katerem je pesnica rojena in v katerem živi, njegovo videnje danes oziroma v času, ko je v verze, ki so se večinoma porajali "na sanjskem vrtu pod Gradom", vtkala svoja čustva, misli, sanje, želje, hrepenenja, spomine s potovanj in na srečanja z mnogimi ljudmi ter marsikaj prebranega. In vse to je pretkano z ljubeznijo ne le do mesta z več obrazi, katerega ime je že zaznamovano z ljubeznijo, temveč tudi do jezika življenja in do življenja jezika. S tovrstno ljubeznijo pesnica v svojevrstni pesnitvi, hvalnici Ljubljani, ki, na srečo, ni priložnostna, *objema* "jezik in usodo". Lastno, človeško in pesniško, ter usodo mesta, v katerem je odraščala in dozorela. Katerega utrip dobro pozna, tako kot njegovo zgodovino in sedanost, ki je njena vsakdanost. Večina pesmi nas prepričuje, da se življenje enkrat meglenega mesta, drugič, ko veter iz njega napodi meglo, obsijanega s soncem, nenehno prepleta in prežema z njenim življenjem. Ko je vesela in tudi ko je žalostna. Ko ji, kot pravi, *sreča umije srce* in je to "zgodovina plodov in sonca, ki sije nanje", ali ko "utrujena, izjokana in prazna" *piše*. Vsakič pa je pozorna opazovalka z izrednim čutom za detajle in odtenke, ki so zlata zrna njenega pogosto baročnega jezika, polnega nenavadnih pesniških podob in večpomenskih metafor, s katerim registrira potrese in močnejše ali šibkejšje popotresne sunke okrog sebe in v sebi. Ob tem bralca prijetno presenetita občasna preprostost in odkritost povedanega, ki sta redka v moderni poeziji, praviloma vsaj zasenčeni, če že ne temni. To pa kaže, da gre v njeni poeziji, ki je nedvomno ukoreninjena prav v modernistični poeziji na Slovenskem, za drugačno in drugače igrivo poezijo, kot je tako imenovana ludistična. Za poezijo, ki se ne izčrpa popolnoma v jezikovni igri preizkušanja predvsem

zvočnih ali zaumnih možnosti jezika, ki je neredko sama sebi namen, temveč ohranja pomen oziroma takšno ali drugačno sporočilnost. Najpogosteje tako, da občasno presenetljivo neposredno in jasno, brez pomoči kakršnih koli pesniških figur in drugih pripomočkov, izreče svoja videnja, občutke, misli, mnenja ... Ko pa se odgrne še zavesa goste megle, ki se zrcali tudi v njenih pesmih, zaradi katere je mogoče bolj slutiti kot videti, kaj je za njo, se pokažejo prizori, obsijani s srcem, notranjim soncem, v vsem svojem blišču. Zdi se mi, da prav svetloba pesničinega srca v celoto povezuje 77 krajših pesmi brez naslova, ki imajo tako kot skupni tudi posamični naslov *Ljubljana*. In čeprav gre za različne črepinje preteklosti notranjega in zunanjega življenja, ki hkrati "razdira in zgradi", jih prav ljubezen s svojo močno magnetnostjo zbira pod streho platnic knjige, v katero je vtisnjen pečat predvsem pesničine duše. Kako naj bo drugače, ko tudi sama pravi, da "čas duše je čas pesmi", in dodaja: "kjer duša ne razvije svojega telesa, tudi črke v svitku zbledijo". V pesmih, v katerih je duša resnično jezikovno utelešena, je ljubezen priklicana, kot v pravljici, z besedami: "Ljubezen, prikaži se!". Ko pa se prikaže, se razraste v vseobjemajočo metaforo. Ali kot pravi sama: "Ljubezen, ki jo slišim, / ni druga. / Ista je. / Ena in edina. / Prvi zakon stvarjenja."

Iz marsičesa zgodovinsko in kulturno skupnega, pa tudi osebnega, pesničinega intimno-duševnega in svetovljansko-duhovnega, je zgrajena pesniško razumljena osrednja, na pisane koščke razbita zgodba v knjigi, v kateri jo, tako kot posamezni verzi v pesmih, posamezne pesmi znova kalejdoskopsko sestavljajo v celoto pesnitve, iz katere izstopajo čudoviti fragmenti. "Zgodba" v tej celoti, ki to hkrati je in ni, tako kot "zgodba" v ozadju marsikatere lirske pesmi, se izmika interpretaciji. Predvsem tisti, ki temelji na enostranskem razumevanju in tolmačenju. Dosegljiva pa je bračevemu čutu za tisto, kar je onstran vsakdanje govorice. Za svet, ustvarjen s pesniškim jezikom. V katerega nas napotijo ali celo pripeljejo tudi zreli pesniški plodovi s pesničinega vrta, ki se nahaja med življenjsko resničnostjo in pesniško imaginacijo.

Na tem vmesnem ozemlju se pokažejo, kot rečeno, z ljubeznijo oziroma s srcem in dušo obsijani deli Ljubljane: Krakovo, Mestni log, Barje, Trnovo ter stolnica, zvoniki cerkev, palače. Njihove posebnosti pesnica predoča v pesniških podobah, v katerih se mešajo vonjave številnih rož na vrtu (vrtnic, petunij, lilij, potonik, hijacint, akacij, glicinij, cvetočih jablan ...) z dišavami začimb in jedi iz kuhinje (cimeta, pehtrana, kruha, štrukljev, rozinovih potic ...). "Vse barve so zraven," pravi pesnica, in vse okrog nje je res polno lastnih in skupnih barvitih spominov, vse v njej pa močnih čutov. Ali, kot pove sama: "V spomin se zapletam, / v čute, in tavam." V razkriti skriti lepoti Ljubljane postaja znosna pesničina samota, kar tudi potrjuje, da ima v njenih pesmih, v katerih gre redko le za opisovanje mesta, pokrajina pomembno mesto.

Ognjemet besed, različnih barv in dišav, razsvetljuje pokrajino v pesnici in okrog nje, ki "pa še kako ima globlji pomen". Oziroma več pomenov, kajti vsako izmed mnogih pesničnih vprašanj jih pomnožuje v roje asociacij. Tudi takrat,

ko "samo prepisuje življenje" in reče: "Ogenj je ogenj." Kar pomeni, da sta beseda in poimenovano eno in isto. Pogosto pa je drugače. Ko mah imenuje saten in podobno, ter se vsem znana beseda v njeni poeziji prebudi z drugačnim, spremenjenim obrazom, kot ga ima usnula v slovarju ali v vsakdanji rabi. Živi drugo življenje, tako kot ga živijo besede, ki so zapisane s šalamunovsko jezikovno svobodo v nenavadnih, in prav v tej nenavadnosti lepih verzih: "Zlati pes je bil jelen, ki je pel," "Ko angel umije srce, zagledaš usodo, ki je bolj nežna kakor zrela jagoda," in njim podobnih.

Zanjo so "besede, besede, / ki gorijo". To pomeni, da so resnične oziroma pesniške besede le tiste, ki grejejo ali talijo led vsakdanjosti in zgodovine. Drugače, v verzih povedano: "Vem. Mrzlo petje najbolj boli, / še bolj kot čas, ki ga odriva v gnezdo." Ali videno kot pesniška naloga: "Prišli smo z vseh strani neba, / da bi govorili zvestobi ob žerjavici. / Zgodbam mraka. / Do svita." Ob tem ima seveda v mislih pesnika, ki "ve, kdo je". Pesnika, čigar "srce / gre po svoje, ker je kri vizionarska, kadar ni zastrupljena".

Pesnica verjame, da "resnica poje", da pesnikova beseda mora biti ostra in primerna "duhu resničnosti", da mora spregovoriti tudi "o laži in zavisti" ali o "jezi in besu", ki "ne obnavljata stvarstva". Zato ne spregleda tega, da "nihče ne gleda v obraz", in se upira vsakršni zagrenjenosti. Glasno pove svoja *pro et contra* oziroma ne zamolči svojega kritiškega mnenja, vendar njene pesmi niso ne ideološko ne politično angažirane. Čeprav je njena angažiranost predvsem po-etična, verza: "Bojim se zate, ugrabljenja Evropa" seveda ni mogoče razumeti zunaj konteksta sodobnih družbenih dogajanj v današnji Evropi.

Zanjo je "En dan bolj resničen od drugega," kar pomeni, da se zaveda ne le resničnosti, temveč tudi krutosti življenja, tako včeraj kot danes oziroma v preteklosti in sedanjosti. Kljub temu je njena poezija najpogostejše lirika nežnosti in upanja. O tem nas ne prepričujeta le verza: "O, dihati nežen, sladek mir. / Vedeti, da ni nič nikoli izgubljeno," temveč tudi veliko drugih verzov v tej knjigi, skozi katero veje duh mesta. V zadnji pesmi se celo kaže v soočanju meščanstva z barbarstvom. Barbari kot običajno s surovim in neustavljivim vitalizmom osvajajo mesto. Spreminjajo ga kot tudi navade v njem. Na srečo se s časom, kot se je to dogajalo skozi zgodovino v marsikaterem večjem mestu, v njem tudi sami bolj ali manj spremenijo.

Navsezadnje je tudi pri tej, kot pri vsaki knjigi – tako pravi tudi sama pesnica – "pomembno, kdo bere". Eno izmed mogočih branj, doživetij, razumevanj in tolmačenj ponuja daljši spremni esej Cvetke Hedžet Tóth, naslovljen s pesničnim verzom *Čas duše je čas pesmi*, kot so z njenimi verzi naslovljeni tudi posamični deli tega poglobljenega premišljevanja o estetskih, etičnih in širše razumljenih kulturnih razsežnostih pesmi. Z marsičim v njem se tudi sam strinjam. Seveda ne z vsem. Ne strinjam se, recimo, z ugotovitvijo: "Vendar pred seboj nimamo pesnice, ki bi častila kakšen dualizem," ker se mi zdi, da verz: "Nisem vsak dan dualistična" lahko razumemo kot priznanje, da običajno je. In se tega zaveda. To potrjuje v pesmih pogosto navzoče videnje

sveta, s katerim zajema hkrati njegovo *milino* in *bridkost*. Pa tudi verza: "Črni mojstri preverijo tvoje srce kakor beli" in "V tem mestu vidim dve svetlobi." In tako naprej. V njenem primeru pa dualizem razumem kot večstransko gledanje in videnje, ki se upira enostranskemu.

Na koncu se mi zdi potrebno poudariti, da je *Ljubljana* oblikovno in grafično lepa knjiga. Likovno je obogatena z reprodukcijami slik z ljubljanskimi motivi Franceta Kralja, ki se, čeprav posredno, posrečeno ujemajo s pesmimi Mete Kušar.